

Sygn. akt V CK 36/05

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 lipca 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Grzelka

SSN Tadeusz Żyznowski

w sprawie z powództwa "C.(...)" S.A. w W.

przeciwko Zakładowi G.(...) Sp. z o.o. w B. w likwidacji, Kompanii (...) S.A. w K. oraz
Przedsiębiorstwu K.(...) Sp. z o.o. w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 28 lipca 2005 r., kasacji strony
powodowej i kasacji pozwanego Zakładu G.(...) Sp. z o.o. w B. w likwidacji od wyroku
Sądu Apelacyjnego z dnia 25 sierpnia 2004 r., sygn. akt I ACa (...),

- I. oddała obydwie kasacje;**
- II. zasądza od powódki na rzecz pozwanej Kompanii (...) S.A. w K. kwotę 1800 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego,**
- III. znosi wzajemnie koszty postępowania kasacyjnego pomiędzy powódką a pozwanym Zakładem G.(...) Sp. z o.o. w B. w likwidacji.**

Uzasadnienie

Powódka dochodziła zasądzenia od pozwanych solidarnie kwoty 64.281,79 zł, podając, że dochodzoną należność stanowi kwota należna jej za wykonanie przewozu towarów określonych w dwóch listach przewozowych, nadawcą których to przesyłek był pozwany ad. 1, a ich odbiorcą pozwany ad. 3. Sąd pierwszej instancji uwzględnił powództwo wobec pozwanego odbiorcy, natomiast oddalił je wobec pozwanego ad. 1 nadawcy i pozwanej ad. 2 Kompanii (...) S.A. w K.

W wyniku rozpoznania i uwzględnienia w części apelacji powódki, zaskarżającej wyrok w części oddalającej powództwo wobec pozwanych ad. 1 i ad. 2, Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym zasądził dochodzoną kwotę od Zakładu G(...) – pozwanego ad. 1 nadawcy i od pozwanego ad. 3 odbiorcy, z tym zastrzeżeniem, że spełnienie świadczenia przez jednego z pozwanych zwalnia w tym zakresie drugiego. Sąd ten oddalił apelację w pozostałym zakresie, a więc w zakresie kwestionującym oddalenie powództwa wobec pozwanej ad. 2 Kompanii (...).

W uzasadnieniu wyroku Sąd odwoławczy stwierdził, że roszczenie wobec pozwanego ad. 1 nadawcy było uzasadnione zarówno co do zasady, jak i co do wysokości. W ocenie tego Sądu, przez wskazanie przez nadawcę w liście przewozowym osoby trzeciej jako płatnika przewoźnego nadawca przejął na siebie odpowiedzialność gwarancyjną wskazaną w art. 391 k.c., a na mocy odrębnych umów łączących powódkę z tym płatnikiem nie doszło do przejęcia długu z tytułu należności przewozowych, obciążających nadal nadawcę przesyłki. Sąd uznał, że nastąpiło kumulatywne przejęcie długu, polegające na wstąpieniu w istniejące zobowiązanie osoby trzeciej (płatnika), jako dłużnika solidarnego, które to wstąpienie nie zwolniło z zobowiązania dotychczasowego dłużnika (nadawcy).

Uzasadniając bezzasadność apelacji w części skierowanej przeciwko części wyroku oddalającej powództwo wobec pozwanej ad. 2 Kompanii (...) Sąd Apelacyjny uznał brak wystąpienia przesłanek pozwalających na uwzględnienie powództwa na mocy art. 526 k.c., który to przepis obowiązywał w dacie nabycia przez pozwaną ad. 2 Kompanię (...), tj. w dniu 1 lutego 2003 r., przedsiębiorstwa pozwanego ad. 1 nadawcy. Za uzasadniony uznał Sąd Apelacyjny zarzut pozwanej Kompanii (...) braku wiedzy o zobowiązaniu zbywcy przedsiębiorstwa w chwili nabycia tego przedsiębiorstwa, mimo zachowania należytej staranności. Sąd ten uznał, że dochodzona należność nie

figurowała w księgach handlowych pozwanego ad. 1 nadawcy w dacie zbycia przezeń swego przedsiębiorstwa, ani nie wynikała także z innych dokumentów, m.in. z listów przewozowych, w których wskazano na obowiązek zapłaty należności przez osobę trzecią. Ponieważ o braku zapłaty przez osobę trzecią (płatnika) powódka zawiadomiła pozwanego ad. 1 nadawcę już po zbyciu przezeń przedsiębiorstwa na rzecz pozwanej ad. 2 Kompanii (...), przeto Sąd odwoławczy nie podzielił poglądu powódki, iż pozwana ad. 2 Kompania (...) w dniu nabycia przedsiębiorstwa wiedziała o zobowiązaniu zbywcy bądź mogła się o nim dowiedzieć przy dołożeniu należytej staranności, co wyłączyło odpowiedzialność tej pozwanej z mocy art. 526 k.c.

Kasacja strony powodowej zaskarża wyrok w części zasądzającej od pozwanego ad. 1 oraz w części oddalającej powództwo względem pozwanej ad. 2 i wnosi o oddalenie powództwa wobec pozwanego ad. 1 Zakładu G.(...) oraz uwzględnienie powództwa wobec pozwanej ad. 2 Kompanii (...).

Podstawą kasacji uczyniła powódka zarzut naruszenia wyłącznie art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w latach 2003 – 2006 (Dz. U. Nr 210, poz. 2037) przez jego niezastosowanie. W uzasadnieniu kasacji powódka twierdzi, że z dniem wejścia w życie tej ustawy Kompania (...) przejęła obok nieumorzonych zobowiązań publicznoprawnych także zobowiązania cywilnoprawne spółek węglowych, które - tak jak pozwany ad. 1 - zbyły na jej rzecz swoje przedsiębiorstwa i zostały zwolnione z odpowiedzialności za te zobowiązania. Zdaniem skarżącej, redakcja przepisu objętego zarzutem naruszenia wskutek jego niezastosowania dowodzi, że skutek w postaci przejęcia długu nastąpił w chwili wejścia w życie zawierającej ten przepis ustawy. Uznając za bezsporne, że pozwana ad. 2 Kompania (...) nabyła przedsiębiorstwo pozwanego ad. 1 w dniu 1 lutego 2003 r., to stanowi to konieczną a zarazem wystarczającą przesłankę do zastosowania art. 42 ust. 1 powołanej wyżej ustawy, a zatem jego niezastosowanie dowodzi naruszenia tego przepisu prawa materialnego przez Sąd Apelacyjny.

W kasacji pozwanego ad. 1 Zakładu G.(...), zaskarżającej wyrok Sądu Apelacyjnego w pkt 1 lit. a i b oraz pkt 3, a opartej a obu podstawach kasacyjnych, zarzucono naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., art. 479¹² § 1 k.p.c. i art. 381 k.p.c., mające istotny wpływ na wynik sprawy, a także naruszenie art. 105 § 1 i 2 k.p.c. W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej pozwany Zakład zarzucił naruszenie art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w latach 2003 – 2006 (Dz. U. Nr 210, poz. 2037) przez jego pominięcie, a w konsekwencji nie uznanie

zarzutu braku legitymacji procesowej biernej po jego stronie. Nadto pozwany ad. 1 zarzucił naruszenie art. 391 k.c. w zw. z art. 47 prawa przewozowego przez jego błędną wykładnię oraz art. 6 k.c. poprzez uznanie, że powódka wykazała zasadność względem niego roszczenia.

W uzasadnieniu kasacji pozwany ad. 1 wywodzi, że dopuszczalne było zgłoszenie zarzutu braku legitymacji biernej dopiero w postępowaniu apelacyjnym, gdyż taka możliwość powstała dopiero po wejściu w życie powołanej wcześniej ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o restrukturyzacji górnictwa..., którą Sąd odwoławczy powinien zastosować z urzędu w ustalonych okolicznościach sprawy.

Naruszenie art. 479¹² § 1 k.p.c. w zw. z art. 381 k.p.c. uzasadniono dopuszczeniem dowodów na okoliczność wysokości należnego przewoźnego dopiero przez Sąd Apelacyjny, a powódka w pozwie nie wykazała sposobu ustalenia wysokości należnego przewoźnego. Z kolei zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. uzasadniono nie wskazaniem przez Sąd Apelacyjny dowodów na których Sąd ten oparł odmienną własną ocenę, skoro nie dokonał żadnych własnych ustaleń. Błędną wykładnię art. 391 k.c. w zw. z art. 47 ust. 2 Pr. przewozowego uzasadniono twierdzeniem, że pracownik pozwanego nie traktował wpisów w listach przewozowych numerów umów płatnika jako udzielenia gwarancji na zasadzie art. 391 k.c., a przyjęcie w tej sytuacji że powódka wykazała zasadność roszczenia do pozwanego ad. 1 narusza art. 6 k.c.

Pozwana ad. 2 Kompania (...) w odpowiedzi na kasację powódki wniosła o oddalenie kasacji i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego twierdząc, że przepis art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o restrukturyzacji górnictwa... znajduje zastosowanie tylko do zobowiązań publicznoprawnych, a nie do wszelkich zobowiązań, natomiast będące przedmiotem sporu roszczenia cywilnoprawne mogły być oceniane na podstawie art. 526 k.c. obowiązującego w dacie zbycia przedsiębiorstwa.

Z kolei powódka w odpowiedzi na kasację pozwanego ad. 1 podtrzymała swoje dotychczasowe stanowisko, twierdząc, że wysokość roszczenia została udowodniona dołączoną do pozwu Tabelą wierzytelności, stanowiących wyciąg z ksiąg handlowych powoda w rozumieniu art. 249 k.p.c., a pozwany nie kwestionował przed Sądami obu instancji sposobu obliczenia wysokości roszczenia.

W kolejnym piśmie procesowym z dnia 5 stycznia 2005 r. strona powodowa wywodzi, że nie ma podstaw do przyjęcia, iż przepis art. 42 ust. 1 ustawy stosuje się tylko do zobowiązań publicznoprawnych bowiem nie określa on bliżej kategorii

zobowiązań, a wobec braku takiego zastrzeżenia należy przyjąć, że stosuje się on zarówno do zobowiązań publicznoprawnych (wymienionych w art. 5 ust. 2 i 3 ustawy) jak również do zobowiązań cywilnoprawnych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Obydwie kasacje nie zasługiwały na uwzględnienie wobec braku w nich usprawiedliwionych podstaw.

Nie okazał się trafny jedyny zarzut zgłoszony w kasacji powódki, a mieszczący się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej, uzasadniony niezastosowaniem art. 42 ust. 1 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o restrukturyzacji górnictwa węgla kamiennego w latach 2003 - 2006 r., (Dz. U. Nr 210, poz. 2037), zwanej dalej „ustawą”. Strona powodowa w swojej apelacji sporządzonej w dniu 19 kwietnia 2004 r. nie sformułowała zarzutu naruszenia wymienionego przepisu przez jego niezastosowanie, mimo że art. 42 ust. 1 ustawy obowiązywał już od niemal czterech miesięcy, a także był już elementem obowiązującego porządku prawnego nawet w dacie orzekania przez Sąd pierwszej instancji. Fakt jego obowiązywania nie zwalniał Sądu odwoławczego od obowiązku zastosowania tego przepisu, o ile tylko stan faktyczny sprawy zawierałby wystarczające elementy ustaleń faktycznych odpowiadające przesłankom hipotezy normy prawnej wyartykułowanej w tym przepisie. Ciężar sporu na obecnym etapie sprawy sprowadzał się zatem do wykładni normy prawnej art. 42 ust. 1 ustawy, rozbieżnej między powódką i pozwanym Zakładem G(...), a pozwaną Kompanią (...). Wynik wykładni użytego w ustawie pojęcia „nieumorzona zobowiązania” przesądza bowiem wprost o ocenie zarzutu niezastosowania tego przepisu. Zważyć należy, że przedmiotem przejęcia ex lege przez Kompanię (...) S.A. były nieumorszone zobowiązania spółek węglowych, określonych w art. 42 ust. 1 ustawy. Wątpliwości wynikających z braku bliższego określenia w tym przepisie pojęcia „nieumorszone zobowiązania” nie rozwiewa przepis art. 2 ustawy, zawierający tzw. „słowniczek”, w którym również nie wyjaśniono znaczenia pojęcia, którym ustawodawca posłużył się w ustawie. Opierając się wyłącznie na regułach wykładni językowej powódka oraz pozwany ad. 1 Zakład G(...) bronią zapatrywania, że w przepisie art. 42 ust. 1 ustawy chodzi o wszelkie nieumorszone zobowiązania, bez względu na tytuł ich powstania, a tym samym bez względu na charakter tych zobowiązań.

Z poglądem takim nie sposób się zgodzić, bowiem wynik posłużenia się wyłącznie wykładnią językową sprzeciwia się w sposób rażący wynikowi wykładni systemowej, która musi być uwzględniona, zwłaszcza przy interpretacji przepisów tak

szczególnej ustawy w zakresie przedmiotu regulacji, jak będąca właśnie przedmiotem analizy. Omawiana ustawa w art. 5 ust. 1 pkt 1 – 7 wskazuje precyzyjnie na tytuły powstania tych zobowiązań pieniężnych, które podlegają umorzeniu z mocy prawa, natomiast w art. 5 ust. 2 i 3 ustawodawca wskazuje z kolei te zobowiązania pieniężne przedsiębiorstw górniczych, które nie podlegają umorzeniu, wiążąc jednak taki skutek tylko z precyzyjnie określonymi publicznoprawnymi tytułami powstania tych zobowiązań. Wspomniane przepisy art. 5 ust. 2 i 3 przesądzają więc o nieumarzalnym charakterze tylko tych zobowiązań, których źródłem powstania były ściśle określone w ustawie tytuły o publicznoprawnej proveniencji. Okoliczność, że przepisy art. 5 ust. 2 i 3 ustawy poprzedzają normę art. 42 ust. 1 tej samej ustawy uzasadnia pogląd, że pojęcie „nieumorzone zobowiązania” użyte w ostatnio wskazanym przepisie oznacza więc takie zobowiązania, które nie zostały umorzone, bo z woli ustawodawcy nie podlegały umorzeniu, a wśród których brak jest zobowiązań, których tytuł powstania świadczyłby o ich prywatnoprawnym charakterze. Przepis art. 42 ust. 1 ustawy czyni więc przedmiot przejęcia ex lege przez Kompanię (...) S.A. tylko takie zobowiązania spółek węglowych, które nie zostały umorzone, bo z woli ustawodawcy nie podlegały umorzeniu ze względu na szczególny tytuł ich powstania. Prowadzi to do wniosku, że nieumorzone zobowiązania, ale powstałe z innych tytułów aniżeli wymienione w art. 5 ust. 2 i 3 ustawy, a więc nie objęte zakazem umorzenia, nie zostały objęte przedmiotem regulacji art. 42 ust. 1 ustawy, a więc nie wchodzą w przedmiotowy zakres ustawowego przejęcia przez Kompanię (...) S.A. W konsekwencji powyższego pozwana Kompania nie może być z mocy tego przepisu podmiotem wyłącznie ponoszącym odpowiedzialność za zobowiązania o innym niż publicznoprawnym charakterze.

Jedynie pomocniczym argumentem może być pogląd, że umorzeniu podlegają w zasadzie zobowiązania o publicznoprawnym charakterze, natomiast unicestwienie zobowiązań prywatnoprawnych przejawia się z reguły w ich wygaśnięciu.

Powyżej zaprezentowana interpretacja art. 42 ust. 1 ustawy przesądza o bezzasadności zarzutu niezastosowania tego przepisu. Zważyć bowiem należy, że przedmiotem zobowiązań pozwanego Zakładu G(...), mających być, w ocenie powódki, przedmiotem przejęcia przez Kompanię (...) były zobowiązania odszkodowawcze, a więc mające prywatnoprawny charakter, skoro zostały one zakwalifikowane przez Sąd odwoławczy jako wynikające z zastrzeżenia umownego nadawcy skutkującego przejęciem na siebie odpowiedzialności gwarancyjnej z art. 391 k.c.

Wykładnia art. 42 ust. 1 ustawy, wyłączająca poza przedmiotowy zakres ustawowego przejęcia przez Kompanię (...) S.A. zobowiązania o prywatnoprawnym charakterze, nie oznacza pozbawienia w tym zakresie wierzycieli ochrony prawnej, bowiem za takie zobowiązania zbywcy przedsiębiorstwa odpowiadają solidarnie zbywca z nabywcą, ale wg szczególnych reguł przyjętych przez ustawodawcę uprzednio w art. 526 k.c., a obecnie w art. 55⁴ k.c. Okoliczność istnienia w tych przepisach przesłanki wyłączającej odpowiedzialność nabywcy przedsiębiorstwa za zobowiązania zbywcy związane z prowadzeniem przez zbywcę przedsiębiorstwa nie może przesądzać o skuteczności próby dokonywania takiej interpretacji art. 42 ust. 1 ustawy, która w praktyce miałaby skutkować wyłączeniem stosowania właściwych przepisów kodeksowych w sytuacji, w której brak jest podstaw do dokonywania takiego wyłączenia, bowiem w braku tożsamości przedmiotu regulacji we wskazanych przepisach obu aktów prawnych (ustawy i k.c.) nie pozostają one wobec siebie w relacji *lex specialis* – *lex generalis*.

Również kasacja pozwanego Zakładu G.(...) nie zasługiwała na uwzględnienie. Chybiony okazał się zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uzasadniony nie wskazaniem dowodów, na których Sąd Apelacyjny oparł odmienną ocenę nie dokonując odmiennych ustaleń. Takie uzasadnienie zarzutu mogłoby ewentualnie dowodzić naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. i art. 382 k.p.c., bowiem skarżący zarzuca w istocie określone braki uzasadnienia zaskarżonego wyroku, a nie dokonanie oceny konkretnego dowodu z naruszeniem zasady swobodnej oceny dowodów. Kasacja nie zawiera jednak zarzutu naruszenia ostatnio wymienionych przepisów procesowych.

Chybiony okazał się również zarzut naruszenia art. 479¹² § 1 k.p.c. w związku z art. 381 k.p.c. Sąd Apelacyjny nie dopuścił się naruszenia pierwszego przepisu będącego źródłem prekluzji dowodowej, bowiem nie dopuścił nowego dowodu nie podanego w pozwie, lecz jedynie dokonał oceny dowodu w postaci dokumentu, który powódka zgłosiła już w pozwie. Sąd Apelacyjny ocenił bowiem co do wysokości żądanie powódki wobec pozwanego Zakładu G.(..) w oparciu o załączoną do pozwu Tabelę wiarytelności, zawierającą szczegółową specyfikację należności przewozowych. Dokument ten jako załączony do pozwu, choć wcześniej nie będący przedmiotem oceny Sądu w postępowaniu pierwszoinstancyjnym, mógł być przedmiotem oceny Sądu odwoławczego i dokonanie jego oceny na tym etapie postępowania nie naruszało zasady prekluzji dowodowej w postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 479¹² § 1 k.p.c.).

Zarzuty zgłoszone przez pozwaną Zakład G.(...) w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej również nie zasługiwały na uwzględnienie.

Nie wymagają ponownego powtórzenia tożsame argumenty zaprezentowane wcześniej przy ocenie bezzasadności zarzutu powódki niezastosowania art. 42 ust. 1 ustawy.

Z kolei zarzut błędnej wykładni art. 391 k.c. w związku z art. 47 ust. 2 Prawa przewozowego również okazał się nietrafny, bowiem pozwany nie zarzuca Sądowi Apelacyjnemu wadliwego rozumienia norm prawnych zawartych w tych przepisach, lecz wskazuje na odmienne od przyjętego przez Sąd rozumienie oświadczenia woli złożonego przez swojego pracownika w ramach zawartej umowy przewozu. Pozwany twierdzi wręcz, że jego pracownik dokonując odpowiednich wpisów w listach przewozowych nie traktował ich jak udzielenia gwarancji na zasadzie art. 391 k.c. Takie uzasadnienie zarzutu wskazywałoby więc na wadliwą ocenę przez Sąd oświadczeń woli jednej ze stron umowy przewozu, co mogłoby ewentualnie uzasadniać zarzut naruszenia, wskutek niezastosowania, art. 65 § 2 k.c., nie objętego jednak granicami kasacji. Uzasadnienie zarzutu nie dowodzi natomiast dokonania błędnej wykładni art. 391 k.c. przez Sąd drugiej instancji.

Bezzasadny okazał się również zarzut naruszenia art. 6 k.c., uzasadniony błędnym przyjęciem przez Sąd, że powódka wykazała zasadność swojego roszczenia. Zważyć bowiem należy, że art. 6 k.c. formułuje wyłącznie zasadę rozkładu ciężaru dowodu, a zatem do materii objętej dyspozycją tego przepisu nie należy to, czy strona wywiązała się z obciążającego ją obowiązku, tj. czy określone fakty rzeczywiście udowodniła, bo ocena tych okoliczności pozostaje domeną przepisów postępowania (wyrok SN z dnia 13 czerwca 2000 r., V CKN 64/00, OSNC 2000/12/232; wyrok SN z dnia 13 czerwca 2000 r., V CKN 65/00, niepubl.).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy nie znalazł podstaw do uwzględnienia obydwu kasacji i orzekł jak w punkcie I sentencji na podstawie art. 393¹² k.p.c., znajdującego w niniejszej sprawie zastosowanie z mocy art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. 2005 r., Nr 13, poz. 98).

W punkcie II sentencji Sąd Najwyższy zasądził od powódki na rzecz pozwanej Kompanii (...) S.A. koszty postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 i art. 99 k.p.c. oraz na podstawie § 6 ust. 6 w zw. z § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra

Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).

Sąd Najwyższy w pkt III sentencji zniósł wzajemnie koszty postępowania kasacyjnego między powódką a pozwanym Zakładem G.(...), działając w tym zakresie na podstawie art. 100 k.p.c.